

YETİŞKİN EĞİTİMİ ALANINDA AKADEMİK TARTIŐMALAR

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Elif İLİMAN

yaz
yayınları

Yetişkin Eğitimi Alanında Akademik Tartışmalar

Editör

Dr.Öğr.Üyesi Elif İLİMAN

yaz
yayınları

2026

Yetişkin Eğitimi Alanında Akademik Tartışmalar

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Elif İLİMAN

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-8996-48-7

Haziran 2026 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

İÇİNDEKİLER

Bir Özgürlük Filozofu: Paulo Freire'nin Hayatı.....1

Büşra TEMUR

Bankacı Eğitimden Diyaloga: Freireci Eleştirel

Pedagojinin Yapı Taşları.....23

Büşra TEMUR, Hilmi Bahadır TEMUR

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

BİR ÖZGÜRLÜK FİLOZOFU: PAULO FREIRE’NİN HAYATI

Büşra TEMUR¹

1. GİRİŞ

Eğitim, tarih boyunca ya statükoyu koruyarak bireyleri sisteme entegre etmenin ya da onların dünyayı dönüştürmelerini sağlayan bir özgürleşme pratiğinin aracı olmuştur. 20. yüzyılın en etkili düşünürlerinden Paulo Freire, eğitimi tereddütsüz bir "özgürleşme eylemi" olarak konumlandırır. Pedagojiyi sınıf duvarlarına sıkışmış teknik bir öğretimden öte; ezilenlerin sesini bulma, dünyayı okuma ve yeniden inşa etme mücadelesi olarak tanımlayan Freire, sadece bir eğitim teorisyeni değil, kelimenin tam anlamıyla bir özgürlük filozofudur.

Bu çalışma, Paulo Freire’nin “A educação não transforma o mundo. A educação muda as pessoas. As pessoas transformam o mundo.” [Eğitim dünyayı değiştirmez, eğitim insanları değiştirir; insanlar ise dünyayı değiştirir] felsefesinin izini sürerek, onun yaşam öyküsünü ele almaktadır (Freire, 2014). Bölüm kapsamında, Freire’nin çocukluk yıllarından şekillendiği sosyo-politik atmosfere, Latin Amerika’nın çalkantılı tarihinden dünya çapında bir yankı uyandıran sürgün yıllarına ve geride bıraktığı devasa entelektüel mirasa odaklanılacaktır. Amaç, bir özgürlük filozofunun yaşam öyküsü üzerinden, eğitimin insanı ve dünyayı dönüştürme gücünü yeniden hatırlamaktır.

---

¹ Doktorant, MEB, 0009-0006-5823-1663

2. PAULO FREİRE: HAYATI VE PEDAGOJİK TEMELLERİ

2.1. Erken Yaşam ve Aile Hayatı

Paulo Reglus Neves Freire, 19 Eylül 1921'de Brezilya'nın kuzeydoğusunda, Pernambuco eyaletinin başkenti Recife'de dünyaya gelmiştir (Şekil 1). Babası Joaquim Temístocles Freire, Rio Grande do Norte'li bir ordu mensubu; annesi Edeltudes Neves Freire ise Pernambuco'dan bir ev hanımı ve terzi olarak yaşamını sürdürmüştür. Annesi, babasından on yaş daha küçüktü; lise mezunu olan ve Fransızca'yı akıcı bir şekilde konuşabilen annesi, Paulo'nun kişisel ve entelektüel gelişiminde önemli bir rol oynamıştır (Gadotti, 1994). Paulo, dört kardeşin en küçüğü olmuş; ancak iki kardeşini küçük yaşta kaybettiği için onları tanıyamamıştır.

Şekil 1. Paulo Reglus Neves Freire çocukluğu ve Recife

Kaynak: Linha Do Tempo Paulo Freire

Çocukluğu, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın etkileriyle Brezilya'da yaşanan toplumsal ve ekonomik dönüşüm sancuları arasında geçmiştir. Ülkenin tarıma dayalı ekonomiden sanayileşmeye geçiş çabaları, kıtlık ve yoksulluk gibi sorunları daha da artırmış; toplumsal eşitsizlikler derinleşmiştir (Gadotti, 1994).

Freire, ebeveynlerinin farklı kişiliklerinin kendi gelişimine etkisini sıklıkla dile getirmiştir. Babasını, “özgürlük ve otorite arasındaki dengeyi sağlayabilen, otoriter olmayan bir ordu mensubu (subay)” olarak tanımlamış; annesini ise “nazik, sessiz ve yumuşak bir figür” olarak nitelendirmiştir. Bu iki farklı yaklaşım, Freire’nin pedagojik anlayışında özgürlük ve otorite arasındaki dengeye olan vurgusunu derinleştirmiştir (Gadotti, 1994).

2.2. Çocukluk Yılları ve İlk Eğitim Deneyimleri

Paulo Freire, okumayı evinin bahçesindeki mango ağacının gölgesinde ebeveynlerinden öğrenmiştir. Yazı tahtası olarak toprağı, tebeşir olarak ise ağaç dallarını kullanmıştır. Bu doğal ve resmi olmayan öğrenme süreci, Freire’nin yaşam boyu savunacağı pedagojik anlayışın temellerini atmıştır. Freire, bu deneyimi “yaşayan, özgür ve sade bir anaokulu” olarak tanımlamıştır (Gadotti, 1994).

Freire’nin ilk resmi eğitim aldığı okul, küçük bir özel kurum olmuştur. Bu dönemde alfabeyi zaten bilen ve yazabilen Freire, özellikle “cümle kurma” etkinliklerinden etkilenmiştir. Öğretmeni, ona iki ya da üç kelime yazarak bu kelimelerle bir şey ifade etmesini istemiştir. Bu uygulama, Freire’nin dilin yalnızca ezberlenmesi değil, anlamlandırılması gerektiğine dair görüşlerini şekillendirmiştir. Öğretmeni, öğrencinin kendini ifade etmesini teşvik etmiş ve yazım sırasında yapılan hataları, öğretim sürecinin doğal bir parçası olarak düzeltmiştir (Freire, 2023).

Okulda Freire, fiillerle tanışmış; ancak onları ezberlemek yerine, fiilleri anlamlandırarak öğrenmeyi tercih etmiştir. Örneğin, “sahip olmak” fiilini geçmişte veya şimdiki zamanda yaşadığı gibi somut bir bağlama oturtarak anlamlandırmıştır. Freire’ye göre dil öğrenimi mekanik ezber yoluyla değil bireyin deneyimleriyle bağlantılı olarak gerçekleşmelidir.

Paulo Freire'nin çocukluğu genel olarak mutlu geçmiş, ancak sekiz yaşındayken 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin Brezilya'nın kuzeydoğusundaki yıkıcı etkilerini hissetmeye başlamıştır (Şekil 2). Ailesi, ekonomik koşulların ağırlaşması nedeniyle 1931 yılında Recife'den Jaboatão'ya taşınmış; burada yaşam mücadelesi daha az zorlu görünmüştür. Ancak 13 yaşındayken babasının vefatı, Freire'nin eğitimine ara vermesine neden olmuş ve onun üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Freire, ancak 16 yaşında ortaokula (gimnasyum) devam edebilmiştir.

Şekil 2. 1929 Buhramı ve Çocukluğu

Kaynak: Linha Do Tempo Paulo Freire

Bu dönemde, sınıftaki diğer öğrencilerin çoğunun iyi giyimli, kültürlü ve ekonomik olarak daha avantajlı ailelerden geldiğini fark etmiştir. Kendisi ise uzun boylu, zayıf ve kısa pantolonlar giyen bir genç olarak, bu durum nedeniyle zaman zaman alay konusu olmuştur. Freire, bu dönemde Bu süreçte yoksulluğun acısını yaşarken, zenginliğin kibirini gözlemleme fırsatı bulduğunu; kendisini çirkin hissettiğini ve bu yüzden bedeninden nefret ettiği anlar yaşadığını dile getirmiştir (Freire, 2019).

1934'te babasını kaybetmesi, aile ekonomisini daha da kötüleştirmiş ve Freire'nin eğitim hayatını sekteye uğratmıştır. Maddi imkansızlıklar içinde büyüyen Freire, kırsal bölgelerdeki yoksul ailelerin yaşam koşullarıyla etkileşim kurarak halkın dilini ve düşünme biçimini anlamaya başlamıştır.

Buna rağmen, Jaboatão'da geçirdiği yıllar boyunca fakir ailelerin çocukları ve kırsal bölgelerde yaşayan insanlarla kurduğu etkileşimler, halkın dili ve düşünce biçimi üzerine farkındalığını artırmıştır. Freire, bu deneyimlerin pedagojik kariyerine ve eğitim anlayışına büyük katkı sağladığını sıklıkla belirtmiştir. Bu deneyimler, onun pedagojik anlayışında halk diliyle konuşma ve kültürel bağlamı anlama gerekliliğini pekiştirmiştir (Freire, 2019).

2.3. Aile, İnanç ve Evlilik

Annesi tarafından güçlü bir Hristiyan inancıyla yetiştirilmiş ve kendisini ilerici bir Hristiyan olarak tanımlamıştır. Bu inanç, pedagojisinin temel taşlarından biri olmuştur. Bunun yanı sıra, Freire, Kurtuluş Teolojisi, Marksist düşünce, varoluşçuluk ve eleştirel teori gibi çeşitli akımlardan da etkilenmiştir. Kurtuluş Teolojisi, ezilenlerin özgürleşmesini ilahi bir çağrı olarak görmesiyle Freire'nin eleştirel pedagojisinde güçlü bir yer edinirken, Marksist düşünce ise sınıf eşitsizliği ve toplumsal dönüşüm üzerine vurgu yapmıştır. Ayrıca, varoluşçuluğun insanın özgürlüğe ve varoluşa yönelik arayışını, eleştirel teoriden ise hegemonya ve bilinç kavramlarını pedagojisinde harmanlamıştır. Bu çok yönlü etkiler, Freire'nin eğitim anlayışını hem teoride hem de pratikte zenginleştirmiştir (Mayo, 2011).

Recife Üniversitesi'nde hukuk eğitimi aldığı sırada ilkokul öğretmeni Elza Maia Costa de Oliveira ile tanışmış ve 1944 yılında evlenmiştir. Çiftin bu evlilikten beş çocuğu olmuştur. Elza, Freire'nin pedagojik fikirlerini sistematik hale getirme

sürecinde önemli bir katkı sağlamış; Freire, Elza'yı hayatının en yaratıcı karşılaşmalarından biri olarak tanımlamıştır (Darder, 2017).

2.4. Eğitimde İlk Adımlar ve Sanayi Sosyal Hizmetleri (Serviço Social da Indústria-SESI) Deneyimi

Paulo Freire, eğitime derin bir ilgi ve tutku duymasına rağmen, ailesinin ekonomik koşulları onun öğrenim hayatını ciddi şekilde sınırlandırmıştır. Özellikle açlık, eğitim sürecinde odaklanmasını engelleyen temel bir faktör olmuştur. Freire, açken hiçbir şey yapılamayacağını, açlığın yalnızca karnı değil, düşünceleri de boşalttığını ifade etmiştir (Freire, 2019). Ancak tüm bu zorluklara rağmen, 15 ile 23 yaşları arasında öğretmenlik yapma deneyimi yaşamış ve bu süreçte öğretmenliğin kendi hayatındaki gerçek tutku olduğunu keşfetmiştir. 1943'te Recife Üniversitesi'nde hukuk eğitimine başlamıştır. Bunun yanı sıra felsefe ve dil psikolojisi gibi alanlarda da eğitim görmüştür. Hukuk diplomasını aldıktan sonra kısa bir süre avukatlık yapmış; ancak eğitim alanındaki ilgisi ağır basmış ve Portekizce öğretmenliği yapmaya yönelmiştir. Öğrencilerle olan etkileşimleri, eğitimin sadece bilgi aktarımından ibaret olmadığını fark etmesine katkı sağladı. Eğitim alanına yönelerek kariyerini bu yönde şekillendirdi. Öğrencilerle etkileşimleri, eğitimde bireylerin toplumsal bağlamlarını dikkate alan bir model geliştirme fikrini güçlendirdi (Gadotti, 1994).

1946 yılında Recife'ye taşınarak Sanayi Sosyal Hizmetleri (SESI) bünyesinde çalışmaya başlamıştır. SESI'de işçi sınıfıyla yaptığı çalışmalar, onun diyalog temelli pedagojik anlayışının şekillenmesine büyük katkı sağlamıştır. Freire, SESI'deki görevini şu sözlerle ifade etmiştir: İşçi sınıfıyla konuşmayı ve onların dünyayı anlama biçimlerini öğrenmeyi burada keşfettim. Pratik üzerine düşünmek, eğitim anlayışımın temel taşı haline geldi (Freire, 2019).

Freire, 1947 yılında Pernambuco Eğitim ve Kültür Departmanı'nda direktör olarak atandı. Aynı dönemde Endüstriyel/Sanayi Sosyal Hizmetleri (SESI) Eğitim ve Kültür Departmanı'nda 7 yıl görev aldı. Recife'nin kentsel ve kırsal bölgelerinde çeşitli çalışmalarda bulundu. Burada işçi sınıfının eğitimi, aile ve okul ilişkileri, sosyal entegrasyon üzerine projeler yürüttü. SESI'deki deneyimleri, onun pedagojik yöntemlerini şekillendiren en önemli süreçlerden biri oldu. İşçilerin kültürel bağlarına uygun, diyalog temelli eğitim anlayışı, Freire'nin eleştirel pedagoji modelinin temellerini oluşturdu (Freire, 2019; Gadotti, 1994). Kendisinin ifadesiyle bu dönem, Ezilenlerin Pedagojisi'nin doğumunda vazgeçilmez bir uğrak haline gelecek olan derin bir öğrenme dönemi idi (Freire, 2021a).

1950'lerin başında SESI Eğitim Departmanı'nın müdürü olan Freire, işçi sınıfının eğitimi ve ebeveyn-çocuk ilişkilerine odaklanmıştır. (Gadotti, 1994). Öğretmenlerin çocuklar ve ailelerle yürüttüğü çalışmaları koordine etmiştir. Bu süreçte, okullar ile aileler arasındaki ilişkileri geliştirmeye odaklanmıştır. Freire, soyut kavramlar üzerine yapılan tartışmaların, örneğin Piaget'nin çocuklar için önerdiği etik kodlar gibi teorik yaklaşımların, yoksulluk içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğunu gözlemlemiştir. Bunun yerine, bireylerin karşılaştığı temel yaşam zorluklarına odaklanarak, eğitim süreçlerinin bu bağlamda yeniden yapılandırılması gerektiğini fark etmiştir. Ayrıca SESI'nin işverenlere yönelik bir kurum olduğunu, amacının işçi sınıfının bilinçlendirmek değil, aksine, gerçekliği çarpıtmak ve işçi sınıfının kendi kimliğini kazanmasını engellemek için engeller koymak olduğunu ifade etmiştir. Ancak, burada gerçeklik Freire için netleşmiştir. Paulo Freire, işçi sınıfıyla konuşmayı, onların dünyayı kendi dilleriyle öğrenme biçimlerini anlamayı burada öğrenmiştir. Aynı zamanda burada, bir eğitimci olarak pratiğinden öğrenerek her zaman hatırlayacağı bir ilkeye ulaşmıştır: "Pratik üzerine düşünmek."

Şekil 4. Paulo Freire SESI'de yetişkin işçi eğitimi

Kaynak: Linha Do Tempo Paulo Freire

Yine SESI'deki görevi sırasında öğrenciler, öğretmenler ve ebeveynler arasındaki ilişkileri incelemekle sorumlu olmuştur. Bu süreçte, eğitimde anti-elitist ve anti-idealistik bir yaklaşım geliştirme fikrinin temellerini atmıştır. Freire, işçi sınıfına yönelik eğitim rehberliklerinde kullanılan "idealistik" unsurların, işçi sınıfının dilini ve yaşam gerçekliklerini anlamaktan yoksun olduğunu fark etmiştir. Popüler eğitim ve halkın dili üzerine yaptığı çalışmalar, bu farklılıkların pedagojik yöntemler üzerindeki etkisini derinlemesine anlamasına olanak sağlamıştır. Bu deneyimler, Freire'nin eleştirel pedagojisinin şekillenmesinde başlangıç noktası olmuştur.

2.5. 1959: Eğitim Üzerine Doktora Tezi

Paulo Freire, 1959 yılında Recife Üniversitesinde "Brezilya'da Güncel Eğitim" başlıklı doktora tezini tamamlamıştır. Bu tezde, Brezilya'daki okul eğitimini mevcut tarihsel ve toplumsal koşullar bağlamında ele almış ve eğitim sisteminde bir dönüşüm önerisi sunmuştur. Bu tez, daha sonra Özgürlük Pratiği Olarak Eğitim adıyla yayımlanmış ve Ezilenlerin Pedagojisi kitabının habercisi olmuştur (Freire, 2021b). Yine aynı üniversitede eğitim tarihi ve felsefesi alanında görev almış; halk kültürü ile ilgili çalışmalar yapmıştır (Vittoria, 2017).

Freire'nin bu dönemdeki çalışmaları, milliyetçilik ve kalkınmacılık anlayışları çerçevesinde şekillenmiştir. Brezilya Çalışmaları Enstitüsü (ISEB) ile bağlantılı yazarların görüşleri, Freire'nin pedagojik yaklaşımlarında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Freire, demokrasi kültürünün yalnızca soyut bir kavram olarak kalmaması, somut unsurlarıyla halkın günlük yaşamına entegre edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu görüşlerini, "Brezilya için İlköğretim" başlıklı konuşmasında açık bir şekilde dile getirmiştir. Freire'ye göre, eğitim sisteminin temel amacı, demokratik değerlerin toplumun her kesiminde içselleştirilmesini sağlamaktır (Freire, 1960).

Bu doğrultuda, demokrasi pratiğinin önemine vurgu yaparak, Brezilya'da demokrasinin somut unsurlarının günlük yaşamda hayata geçirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, Brezilya'nın kuzeydoğusundaki çocuklar için hazırlanan okuma materyallerine, "halk baladları" gibi estetik ve kültürel değeri yüksek içeriklerin dahil edilmesinin gerekliliğini ifade etmiştir. Freire'ye göre, bu tür materyaller, öğrencilerin yerel kültürle bağ kurmasını ve eğitim süreçlerini daha anlamlı hale getirmesini sağlayacaktır.

2.6. Angicos Deneyimi

1962'de Üniversitenin Kültürel Genişleme Bölümü başkanlığı yaparken Rio Grande do Norte eyaletindeki Angicos kasabasında gerçekleştirdiği okuryazarlık projesi, Freire'nin yöntemlerinin etkisini kanıtlamıştır. 300 şeker kamışı işçisine yalnızca 45 gün içinde okuma yazma öğretmeyi başarmıştır (Şekil 5). Bu başarı, dönemin Brezilya Devlet Başkanı João Goulart'ın dikkatini çekmiş ve Freire, Ulusal Okuryazarlık Programı'nın koordinatörlüğüne atanmıştır. Program kapsamında iki yıl içinde 20 binden fazla kültür çevresi ile 5 milyon yetişkine okuma yazma öğretilmesi hedeflenmiştir (Freire, 2019). Yine kurs için hemen her ildeki eşgüdümçüler (öğretmenler) için 8

aylık yetiştirme kursları başlatılmıştır. Ancak 1964'teki askeri darbe bu planı yarıda bırakmıştır. Darbe sonrası “komünist” olduğu gerekçesiyle 70 gün hapis yatan Freire, serbest bırakıldıktan sonra Bolivya'ya, ardından Şili'ye sürgüne gitmiştir (Freire, 2021b).

Şekil 5. Şeker kamışı işçilerine okuryazarlık eğitimi

Kaynak: Linha Do Tempo Paulo Freire

2.7. Şili ve Uluslararası Deneyimler: Ezilenlerin Pedagojisinin Doğuşu

Paulo Freire'nin 1964'teki askeri darbe sonrası sürgün dönemi, pedagojik fikirlerinin olgunlaşmasında ve uluslararası düzeyde tanınırlık kazanmasında kritik bir dönüm noktası olmuştur (Şekil 6). Bolivya, Freire'yi kabul eden tek ülke olmuş ve Eğitim Bakanlığı onu okuryazarlık projelerine davet etmişti. Ancak, La Paz'ın yüksek rakımı Freire için sağlık sorunlarına yol açtı. Yirmi gün sonra hükümetin devrilmesiyle birlikte, Bolivya'da kalması mümkün olmadı. Freire daha sonra Şili'ye geçerek burada çeşitli eğitim ve kalkınma projelerinde aktif rol almıştır. 1964-1969 yılları arasında Şili'de Hayvancılık Geliştirme Enstitüsü, Eğitim Bakanlığı, Tarım Reformu Kurumu ve Tarım Reformunda Yol, Yöntem ve Araştırma Enstitüsü'nde

(ICIRA) danışman olarak görev yapmıştır. Bu süreçte, Şili'nin kırsal kesimlerinde gerçekleştirdiği okuryazarlık projeleri ve halk eğitimi programları, onun eleştirel pedagoji anlayışını daha da derinleştirmiştir (Gadotti, 1994).

Şekil 6. Şili' sürgün

Kaynak: Linha Do Tempo Paulo Freire

Freire, Şili'de geçirdiği dört buçuk yıllık dönemi, kendi ifadesiyle, epistemolojik bir “derin öğrenme” süreci olarak tanımlamaktadır. Brezilya'daki bağlamdan ilk kez coğrafi olarak uzaklaşması, onun kendi pedagojik teorilerini eleştirel bir şekilde yeniden değerlendirmesine olanak tanımıştır (Freire, 2021a). Bu dönemde edindiği pratik deneyimler ve teorik çalışmalar, Freire'nin eleştirel pedagojiyi bir eğitim teorisi olmaktan öte, toplumsal dönüşüm için bir araç olarak geliştirmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu süreç, Freire'ye yöntemlerini farklı tarihsel koşullarda uygulama ve teorileştirme imkânı bulmuştur. Şili bu bağlamda, Freire'nin pedagojik yaklaşımının yerel bağlamlarda nasıl uygulanabileceğini test ettiği ve bu bağlamdaki başarılarını uluslararası bir perspektife taşıdığı bir laboratuvar işlevi görmüştür (Freire, 2019).

Şili’deki uygulamalar, Freire’nin SESI’den sonra eleştirel bilinç (conscientização) kavramını pekiştirmesine olanak tanımıştır. Tarım işçileriyle çalışmaları sırasında, bireylerin yaşamlarını şekillendiren ekonomik ve sosyal sistemleri sorgulamalarını sağlamak amacıyla diyalog temelli bir eğitim yöntemi geliştirmiştir. Freire’ye göre, bu diyalog süreci, yalnızca bilgi aktarımını değil, aynı zamanda bireylerin kendi gerçekliklerini anlamalarını ve bu gerçekliklere müdahale etmelerini sağlayan bir praksis sürecini içeriyordu (Freire, 2023; Gadotti, 1994).

1967-1968 yıllarında, SESI’deki deneyimlerinden itibaren zihninde şekillenen eleştirel pedagojiyi, Şili’deki saha çalışmalarının getirdiği derin gözlemlerle birleştirmiştir. Freire bu dönemi: “SESI’nin açılmasından bu yana eleştirel bir şekilde içimde oluşan bilgiye dair bu unsurlar, Şili’deki pratiğimde ve bu pratiğe dair kuramsal tefekkürümde güçlenmişti” sözüyle vurgular (Freire, 2021b). Ezilenlerin Pedagojisi (Pedagogy of the Oppressed), yalnızca onun pedagojik düşüncelerini değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm için bir manifesto niteliği taşıyan ilkelerini sistematik bir biçimde ortaya koymuştur (Freire, 2023). Kitap, eğitimde bireylerin eleştirel bilinç geliştirmelerini ve toplumsal yapıları sorgulamalarını sağlamaya yönelik bir model sundu. Freire, bu eserde, eğitimin toplumsal adalet ve özgürlük mücadelesinde nasıl bir araç haline getirilebileceğini teorik ve pratik örneklerle açıklamıştır.

Freire sol görüşlü eğitimcilerden destek görmesine rağmen, sağcı çevrelerin baskısı nedeniyle 1969’da Şili’den ayrılmıştır. Freire’nin Şili’deki bu dönemi, onun pedagojik anlayışını uluslararası bir harekete dönüştürdü. 1970 yılında Harvard Üniversitesi’nde misafir profesör olarak çalışmaya başlaması, Freire’nin fikirlerinin Batı dünyasında da yankı bulmasını sağladı. Ezilenlerin Pedagojisi’nin dünya çapında

etkisi, Freire’yi sadece bir eğitim teorisyeni değil, aynı zamanda küresel adalet hareketlerinin bir sembolü haline getirmiştir.

Freire, ek olarak, 1965 ve 1968’deki iki makalesini içeren Eleştirel Bilinç için Eğitim (Education for Critical Consciousness) adlı eserini de Şili’deki yıllarında kaleme almıştır. İlk makale olan Eğitim: Özgürlüğün Bir Pratiği adlı eserinde bu bağlam, ekonomik kalkınma süreci ve "geçiş halindeki toplumlarda" sömürge kültürünü aşma hareketidir (Freire, 2021b). Freire, burada toplumda eğitimin rolünü, demokratik bir toplum ya da "açık toplum" inşa etme noktasında halkın perspektifinden göstermeye çalışmıştır. Ona göre öyle bir toplum, halkın mücadelesinin bir sonucu olabilir, çünkü yalnızca halk, bu tür bir değişikliği gerçekleştirebilir.

2.8. Uluslararası Deneyimler ve Afrika'daki Projeler

1967’de, ilk kez Amerika Birleşik Devletleri’ne giderek birkaç eyalette üniversitelerde seminerler düzenlemiştir. ABD’de, o zamana kadar tek olan kitabı, Eğitim: Özgürlüğün Bir Pratiği, büyük bir ilgi görmüştür.

Paulo Freire, 1970 yılında Harvard Üniversitesi’nde misafir profesör olarak çalışmaya başladı. Bu dönemde, eğitimde eleştirel düşünce ve toplumsal dönüşüm konularında dersler verdi. 1971 yılında, Dünya Kiliseler Konseyi’nin özel eğitim danışmanı olarak Cenevre’ye taşındı.

Freire’nin sürgününün ikinci aşaması, 1970’te Cenevre’ye taşınması ve burada IDAC’ın (Kültürel Eylem Enstitüsü) kurulmasıyla başladı. Bu görev, Freire’ye küresel ölçekte eğitim projeleri yürütme fırsatı sundu. Freire bu durumu “O dönemde, dünyayı gezmenin, başkalarının deneyimlerinden öğrenmenin ve kendimi farklı kültürel bağlamlarda görmenin benim için temel olacağına tamamen ikna olmuştum” diyerek ifade etmiştir (Gadotti, 1994).

Nitekim Freire'nin eğitim ve toplumsal dönüşüm konularındaki uluslararası çalışmaları, özellikle Gine-Bissau, São Tomé ve Príncipe gibi ülkelerde yürüttüğü projelerle önemli bir boyut kazanmıştır.

Freire'nin Afrika'daki ilk deneyimi, 1975 yılında Gine-Bissau'da gerçekleşmiştir. Şekil 7 bu süreçte, IDAC (Kültürel Eylem için Araştırma ve Eğitim Enstitüsü) ile Gine-Bissau Eğitim Bakanı Mário Cabral'ın daveti ile Gine-Bissau'ya gitmiş ve burada devrimci bir sürecin ortasında yer almıştır. Freire, Gine-Bissau'da eğitimin yerel dinamiklere uyarlanması gerektiğini savunmuş ve deneyimlerin doğrudan başka bir bağlama taşınamayacağı fikrini benimsemiştir. Bu doğrultuda, IDAC, geçmişte kullanılan evrensel okuryazarlık programlarının buraya dayatılmasından kaçınmış ve bu tür bir yaklaşımın yeni sömürgecilik olarak değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.

Şekil 7. Paulo Freire'nin Gine Bissau'ya gelişi

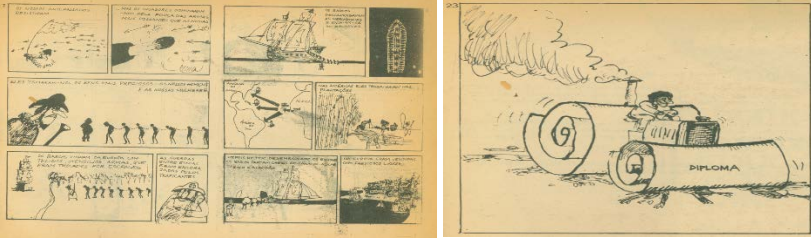

Kaynak: Acervo Educador Paulo Freire

Gine-Bissau'daki çalışmalar sırasında, halkın devrimci sürecine müdahale edilmemesi gerektiği tartışılmış ve eğitim süreçlerinin toplumsal bağlama duyarlı bir şekilde tasarlanmasına odaklanılmıştır. Ancak, malzeme eksikliği, yetersiz eğitilmiş koordinatörler ve eski ideolojik kalıntılar gibi sorunlar bu süreçte karşılaşılan önemli zorluklar olmuştur. Bu zorluklara rağmen hem öğrenenler hem de öğrenenler açısından karşılıklı bir öğrenme süreci gelişmiştir.

Paulo Freire'nin Gine-Bissau deneyimi, eğitimin sömürgecilik sonrası toplumlar için bir özgürleşme aracı olarak nasıl hayati bir rol oynadığını gösterir. Şekil 8 de Amílcar Cabral'ın anti-sömürgeci vizyonundan ilham alan Freire, halkın kendi tarihini ve kültürel mirasını yeniden sahiplenmesini sağlamak için okuryazarlık kampanyalarını dönüştürücü bir yaklaşımla tasarlamıştır. Freire'nin eleştirel pedagoji ilkeleri, eğitimi sadece bireysel başarıya değil, toplumsal özgürleşmeye hizmet eden bir araç haline getirmiştir. Görseller ve materyaller, diplomanın ekonomik ve toplumsal katılım için bir anahtar olduğunu vurgularken, eğitim yoluyla sömürü zihniyetinden uzaklaşmanın ve bir halkın kendi kaderini tayin etmesinin önemini açıkça ortaya koyar.

Şekil 8. Paulo Freire ve Amílcar Cabral: Zihinlerin sömürgeleştirilmesinden kurtulması için hazırladıkları materyal

Kaynak: Acervo Educador Paulo Freire

Freire'nin Gine-Bissau deneyimi, onun pedagojisinin sadece teorik değil, pratikte de yerel bağlamı ve halkın özneleşme sürecini merkeze alan bir yaklaşım olduğunu göstermiştir (Gadotti,1994).

Freire, bu çalışmanın yanı sıra São Tomé ve Príncipe'de okuryazarlık programları yürütmüş ve burada eğitim süreçlerini sömürgeciliğin kalıntılarından arındırmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Bu ülkede uyguladığı okuryazarlık programı, beklenenden daha başarılı sonuçlar vermiş; dört yıl içinde katılımcıların %55'i okuma yazma öğrenmiş, programı tamamlayanların %72'si ise tamamen okuryazar olmuştur.

İran'da düzenlenen bir uluslararası sempozyumda yer almış ve burada okuryazarlık kampanyalarının toplumsal-siyasal dönüşümlerdeki rolünü vurgulayan Persepolis Bildirgesi'nin şekillenmesine katkıda bulunmuştur.

1976 yılında, Tanzanya'da kırsal kalkınma ve yetişkin eğitimi konularında danışmanlık yaptı. Aynı dönemde Angola, İran, Tanzanya ve diğer ülkelerde eğitim projelerine katıldı. Çalışmaları, halkın sosyo-politik dönüşümlere katılımında okuryazarlığın rolünü vurguladı. Freire'nin uluslararası çalışmaları, eğitimde ezilenlerin güçlendirilmesi, yerel bağlamlara duyarlılık ve toplumsal dönüşüm hedefleri üzerine odaklanıyordu. Ayrıca, birçok prestijli üniversiteden fahri doktoralar aldı. 1980'de Brezilya'ya dönüşü öncesi, Cenevre Üniversitesi'nden aldığı onur ödülü, uluslararası alanda tanınırlığını pekiştirdi.

Freire, bu süreçte pedagojik fikirlerini hem teorik hem de pratik düzeyde geliştirdi ve küresel bir eğitim lideri olarak konumlandı. Afrika'daki bu çalışmaları, onun pedagojik yaklaşımlarının farklı kültürel ve toplumsal bağlamlarda uygulanabilirliğini gösterdi. Ayrıca, eğitim yoluyla toplumsal adalet ve özgürleşme mücadelesinin evrensel bir değer taşıdığını ortaya koydu. (Gadotti, 1994).

2.9. Brezilya'ya Dönüş ve Siyasi Katılım

Freire 16 yılın ardından 1980'de sonra Brezilya'ya döndü (Şekil 9). İşçi Partisi'ne katılarak yetişkin okuryazarlığı projelerini yönetti (Freire, 2019). São Paulo Katolik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans Eğitim programında çalışmaya başladı.

Şekil 9. Brezilya'ya dönüş

Kaynak: Linha Do Tempo Paulo Freire

- 1981'de São Paulo'da Vereda Eğitim Çalışmaları Merkezi'ni kurarak öğretmen eğitimi ve araştırmalarına odaklandı.
- 1983'te UNICEF, Terkedilmiş ve Sokak Çocukları için Bölgesel Programı kapsamında, Latin Amerika'nın terkedilmiş çocuklarını kurtarmak ve onlara yardım etmek için alternatif yollar arayan hükümetlere, Katolik Kilisesi'ne, özel kurumlara ve topluluklara destek faaliyetlerine başladı.
- Stanford Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde ders verdi ve aynı yıl ağustos ayında Brezilya, São Paulo eyaletinde Eğitim Forumu'nu açtı.
- 1985'de "The Politics of Education: Culture, Power, and Liberation" adlı eserini yayımladı. Bu kitap, eğitimin toplumsal dönüşümdeki rolünü detaylandırdı (Darder, 2017).
- 1987'de Federal Pernambuco Üniversitesi'ne profesör olarak geri döndü. Aynı yıl Paulo Freire'nin yöntemi, Pernambuco eyaletindeki Cabo, Olinda, Paulista, Igarassu ve Moreno belediye okullarında "Yeni Okul" projesi kapsamında başarıyla uygulandı. Proje, geleneksel okuma kitapları yerine eleştirel düşünce ve yaratıcılığı teşvik

eden materyallerin kullanımını benimseyerek büyük başarı elde etti.

- 1989 yılında, São Paulo eyaletinde eğitim sekreteri olarak atandı. Bu görev, Freire'ye teorik olarak geliştirdiği pedagojik yaklaşımları pratikte uygulama fırsatı sundu. Görev süresince, eğitim sisteminde demokratikleşme, katılımcılık ve eleştirel düşüncenin teşvik edilmesi yönünde reformlar gerçekleştirdi.
- Paulo Freire, 2 Mayıs 1997 tarihinde São Paulo'da kalp krizi sonucu hayatını kaybetti. Ancak, onun eğitimde eleştirel düşünceyi ve toplumsal adaleti teşvik eden yaklaşımları, dünya genelinde eğitim teorisi ve pratiği üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Freire'nin mirası, eleştirel pedagojinin temel taşlarından biri olarak yaşamaya devam etmektedir.

2.10. Pedagojinin Dinamikleri

Paulo Freire'nin eleştirel pedagojisi, bireysel deneyimlerinden derin izler taşır. Çocukluk yıllarında ailesiyle kırsal bir bölgeye taşınması hem yoksulluğun etkilerini hem de toplumsal eşitsizliklerin acımasız gerçekliğini yakından gözlemlemesine olanak tanımıştır. Freire, yaşamı boyunca ezen ve ezilen arasındaki ilişkiyi sorgularken, insandışılama ve insanlaşma kavramlarını merkeze almıştır (Freire, 2023). SESI'de işçi sınıfıyla yaptığı çalışmalar, eğitimi yalnızca bilgi aktarımından ibaret bir süreç olarak değil, bireylerin kendi gerçekliklerini sorgulayıp harekete geçmelerini sağlayan bir praksis olarak görmesini sağlamıştır (Mayo, 2011). Sürgün yılları, pedagojisinin uluslararası boyutta zenginleşmesine olanak sağlamıştır. Şili'de kırsal kalkınma projelerinde çalıştığı dönemde, farklı kültürel bağlamların eğitime etkilerini gözlemlemiş ve eleştirel pedagojisinin evrensel değerlerini yeniden değerlendirme fırsatı bulmuştur. (Freire, 2019). Freire,

bu dönemi “bilgiye dair derin öğrenme” süreci olarak tanımlamış ve farklı toplumlarda eşitsizliklerin benzer doğasını anlamaya yönelik pedagojik teorisini güçlendirmiştir (Freire, 2019; Gadotti, 1994).

Pedagoji, toplumsal bağlamda, Brezilya'nın 20. yüzyılın ortalarında yaşadığı sosyo-ekonomik ve politik dönüşümlerden etkilenmiştir. 1929 Ekonomik Buhranı'nın etkisiyle kırsal yoksulluk artmış, gelir eşitsizliği derinleşmiş ve toplumsal yapı giderek parçalanmıştır (Fausto, 2014). Sanayileşme çabalarına rağmen kırsal bölgelerde yaşayan geniş nüfus, Freire'nin “sessizlik kültürü” olarak tanımladığı edilgen bir yaşam sürmekteydi (Freire, 2023). Okuma yazma oranlarının düşüklüğü, geniş halk kesimlerini siyasal süreçlerden dışlarken, Brezilya'da rejim, dönemselsel olarak demokratik reformlar ve otoriter yönetimler arasında gidip gelmiştir. Bu çalkantılı süreç, eğitimin toplum üzerindeki kontrolü ya da özgürleşme aracı olmasını etkileyen kritik bir faktör olmuştur.

Bu bağlamda, Paulo Freire'nin eleştirel pedagojisi, eğitimin tarafsız olamayacağı gerçeğini temel bir çıkış noktası olarak alır. Ona göre eğitim, ya mevcut toplumsal yapıları yeniden üretmek ya da bu yapıları dönüştürmek için bir araçtır (Freire, 2023). Bu nedenle, eğitim doğası gereği politiktir ve bireylerin eleştirel bilinç kazanarak insandışılaşma süreçlerine direnmesini, insanlaşmayı gerçekleştirmesini hedefler. Freire, eğitimin özgürleşmeyi sağlayan bir praksis olarak konumlanmasını savunmuş ve pedagojisini bu anlayış üzerine inşa etmiştir. Bu yaklaşım, yalnızca bireysel bir öğrenme sürecini değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerle mücadele eden bir devrimci eylemi içerir (Mayo, 2011).

3. SONUÇ

Paulo Freire'nin Recife'nin yoksul mahallelerinden başlayıp küresel bir yankıya dönüşen yaşam öyküsü, eğitimin sadece teknik bir aktarım değil, politik ve ahlaki bir duruş olduğunu kanıtlar niteliktedir. Onun biyografisi incelendiğinde net bir şekilde görülmektedir ki; Freire felsefesi, fildişi kulelerde üretilmiş teorik bir lüks değil, bizzat sürgünlerle, baskılarla ve ezilenlerin safında verilen mücadelelerle sınanmış bir "yaşama pratiği"dir (praksis). "Bir Özgürlük Filozofu" olarak Freire, insanı kendi kaderinin nesnesi olmaktan çıkarıp, onu kendi tarihini yazan bir özneye dönüştürmenin yollarını aramıştır.

Paulo Freire'nin hayatı; kelimelerin dünyayı değiştirebileceğine, okuma-yazma öğrenmenin sadece harfleri sökmek değil, içinde yaşanan adaletsiz dünyayı "okumak ve anlamlandırmak" olduğuna inanan bir insanın adanmışlık öyküsüdür. 1997 yılında fiziken aramızdan ayrılmış olsa da, onun ezilenlerin yanında saf tutan sesi, dünyanın dört bir yanındaki sınıflarda, sokaklarda ve özgürlük mücadelelerinde yankılanmaya devam etmektedir. Freire'nin yaşamı ve fikirleri, adaletsizliğin olduğu her yerde, eğitimin her zaman bir özgürleşme eylemi olabileceğini hatırlatan sönmez bir meşale olarak geleceği aydınlatmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acervo Educador Paulo Freire (2026) Erişim Tarihi: 26.05.2026
<https://acervo.paulofreire.org/home>
- Darder, A. (2017). *Reinventing Paulo Freire: A Pedagogy of Love* (1st ed.). Routledge.
- Fausto, B., & Fausto, S. (2014). *A concise history of Brazil*. Cambridge University Press.
- Freire, P. (1960). *Escola primária para o Brasil*. Erişim Tarihi: 25.05.2026
<https://acervoapi.paulofreire.org/server/api/core/bitstreams/a19c661d-2aa0-40a8-a551-3ea094a95014/content>
- Freire, P. (2014). *Educação e mudança*. Editora Paz e terra.
- Freire, P. (2019). *Kültür işçileri olarak öğretmenler: Öğretmeye cesaret edenlere mektuplar* (Sümer, Ç. Çev.). Yordam Kitap.
- Freire, P. (2021a). *Eleştirel bilinç için eğitim* (Hattatoğlu, D. Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2021b). *Umudun Pedagojisi: Ezilenlerin Pedagojisi'ni Yeniden Yaşamak* (Sümer, Ç. Çev.). Yordam Kitap.
- Freire, P. (2023). *Ezilenlerin Pedagojisi* (Hattatoğlu, D. ve Özbek, E. Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Gadotti, M. (1994). *Reading Paulo Freire: His Life and Work*. Albany: State University of New York Press.
- Linha Do Tempo Paulo Freire (2026) Erişim Tarihi: 25.05.2026
https://www.memorial.paulofreire.org/Linha_do_tempo/linha_do_tempo.html
- Mayo, P. (2011). *Özgürleştirilen praksis: Paulo Freire'nin Radikal eğitim ve politika mirası* (Aksoy, H. H., Aksoy, N. Çev.). Dipnot Yayınları.

Vittoria, P. (2017). Paulo Freire- Diyalogun Pedagojisine Giden Yol (Tezgiden akak, S. & akak, S. ev.) Kalkedon Yayınları

BANKACI EĞİTİMDEN DİYALOĞA: FREİRECİ ELEŞTİREL PEDAGOJİNİN YAPI TAŞLARI

Büşra TEMUR¹

Hilmi Bahadır TEMUR²

1. GİRİŞ

Freireci eleştirel pedagoji, insanı dünyanın edilgen bir izleyicisi değil, onu aktif bir şekilde değiştirebilecek tarihin bir öznesi olarak kabul eder. Bu pedagojinin merkezinde, bankacı modelin dayattığı dikey ve otoriter ilişkiyi yıkan "diyalog" kavramı yer alır. Diyalog, Freire için sadece bir öğretim tekniği ya da sevimli bir sohbet aracı değil; öğretmen ile öğrenciyi dünyayı birlikte anlamlandırmak ve dönüştürmek üzere eşitler arası bir düzlemde buluşturan epistemolojik bir zorunluluktur. Dolayısıyla, bankacı eğitimden diyalojik eğitime geçiş, sıradan bir yöntem değişikliği değil; insanın özgürleşmesini ve bilinçlenmesini hedefleyen ontolojik bir devrimdir.

Bu bölüm, Paulo Freire'nin eğitim felsefesinin kalbini oluşturan eleştirel pedagojinin temel ilkelerini ve yapı taşlarını incelemektedir. Çalışma kapsamında öncelikle, statükonun koruyucusu olan bankacı eğitim modelinin anatomisi çıkarılacak; ardından bu modele alternatif olarak geliştirilen "problem tanımlayıcı eğitim", "diyalog", "bilinçlenme" ve "praksis" gibi temel Freireci kavramlar analitik bir süzgeçten geçirilecektir. Amaç, Freire'nin kuramsallaştırdığı eleştirel ilkelerin, eğitimi bir

---

¹ Doktorant, MEB, ORCID: 0009-0006-5823-1663

² Öğretim Görevlisi, Giresun Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-0082-4870

tahakküm aracı olmaktan çıkarıp nasıl bir özgürleşme pratiğine dönüştürdüğünü ortaya koymaktır.

2. ELEŞTİREL PEDAGOJİNİN TEMEL İLKELERİ

2.1. Bankacı Eğitim Modeli ve Eleştirisi

Paulo Freire'nin bankacı eğitim modeli, geleneksel eğitim sistemine yönelik eleştirel pedagojik bir kavrayışla geliştirilmiş güçlü bir teorik çerçeve sunar. Bu model, öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkiyi otoriter bir bağlamda ele alır; öğretmen bilgi veren, öğrenci ise bu bilgiyi pasif bir şekilde alan bir figür olarak konumlanır. Freire, bu durumu öğrencilerin zihnine bilgi yatırılan bir mevduat hesabı metaforuyla açıklar ve bu yaklaşımı, bireylerin eleştirel düşünceden yoksun bırakılması nedeniyle eleştirir (Freire, 2018).

Bankacı modelin bireyleri edilgenleştirerek toplumsal adaletsizliklerin devamlılığına hizmet ettiğini ifade eder (Giroux, 1988). Fischman ve McLaren (2000) ise Freire'nin bankacı model eleştirisini, eğitimin birey üzerindeki otoriter etkilerini anlamak için bir çerçeve olarak değerlendirir. Bankacı eğitim modeli, toplumsal eşitsizlikleri sürdürmek için kullanılan hegemonik bir araçtır ve bireyleri edilgen, kaderci bir yaşam anlayışına mahkûm eder.

2.2. Bankacı Modelin Temel Özellikleri

Freire, bankacı eğitim modelinin bireyler üzerinde nasıl baskıcı bir sistem oluşturduğunu detaylandırır. Bu modelin temel özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- 1. Öğretmenin Mutlak Otoritesi:** Bankacı modelde öğretmen, bilginin tek kaynağı olarak görülür. Öğrenci ise bilgisiz bir nesne olarak konumlanır. Bu ilişki, öğrencinin

sorgulama yeteneğini baskılar ve onları edilgen bir öğrenme sürecine iter (Freire, 2023).

2. **Pasif Öğrenme Süreci:** Bankacı modelde öğrenciler, bilgiyi eleştirel bir şekilde değerlendirmek yerine, olduğu gibi kabul ederler. Bu süreç, bireylerin eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmenin aksine, onları mevcut düzene uyum sağlamaya teşvik eder (Freire ve Macedo 1998).
3. **Kadercilik ve Uyumluluk:** Model, öğrencilerin toplumsal yapıların değişmez olduğunu kabullenmelerine neden olur. Bu, bireylerin kaderci bir anlayışla mevcut düzeni sorgulamadan benimsemelerine yol açar (Darder, 2017).
4. **Tek Taraflı İletişim:** Eğitim süreci, öğretmenin konuştuğu ve öğrencinin dinlediği tek yönlü bir iletişim biçiminde ilerler. Bu, öğrenme sürecinde öğrencilerin deneyimlerinin yok sayılmasına neden olur (Fischman ve McLaren, 2000).

2.3. Bankacı Modelin İnsandışılaştırıcı Etkisi

Freire, bankacı eğitim modelinin bireyleri "insandışılaşma" sürecine ittiğini ifade eder. Bu modelde bireyler, toplumsal yapıları sorgulama yetisinden yoksun bırakılır ve pasif bir şekilde bu yapıların devamlılığını sağlarlar. Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eserinde, "Bankacı model, yalnızca bireylerin özgürleşmesini engellemekle kalmaz, aynı zamanda egemen sınıfların çıkarlarını sürdürmelerine de hizmet eder" ifadesiyle bu modelin baskıcı doğasını vurgular (Freire, 2023). Ayrıca, bu sistemin yaratıcı düşünceyi baskıladığını ve öğrencilerin yaşam gerçekliklerine yabancılaştığını belirtir.

2.4. Toplumsal Etki: Sessizlik Kültürü ve Hegemonik Yapıların Devamlılığı

Freire'nin eleştirel pedagoji anlayışında “sessizlik kültürü” kavramı merkezi bir öneme sahiptir. Ona göre, bu kültür, bireylerin yalnızca edilgen bilgi alıcıları olarak konumlandırıldığı ve eleştirel düşünceden yoksun bırakıldığı bankacı eğitim modeli aracılığıyla üretilir ve yeniden üretilir. Bankacı eğitim modeli, toplumsal eşitsizliklerin sürdürülmesinde ve yeniden üretilmesinde kritik bir araç olarak işlev görür. Bu modelde eğitim, egemen güçlerin hegemonyasını pekiştiren bir mekanizma, başka bir ifadeyle ideolojik bir aygıt haline gelir. Sessizlik kültürü, bireyleri sistematik olarak susturarak onların eleştirel bilince ulaşmasını ve toplumsal adaletsizlikleri sorgulamasını engeller (Mayo, 2011).

Freire (2023), *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı eserinde bu durumu şu şekilde ifade eder: Sessizlik kültürü, insanlara gerçekliğin yalnızca olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini öğretir; bu da onların kendilerini değişimin öznesi olarak değil, değişime maruz kalan nesnelere olarak görmelerine neden olur. Sessizlik kültürü, bireylerin sorgulama yeteneklerini bastırarak onları toplumsal değişimin dışında bırakır ve bu yolla egemen yapıların devamlılığını sağlar. Sessizlik kültürü, egemen güçlerin baskısıyla şekillenen ve hegemonik yapılarla meşrulaştırılan bir olgudur.

2.5. Alternatif: Problem Tanımlayıcı (Problematize Edilmiş) Eğitim Modeli

Freire, bankacı modelin yerine problem tanımlayıcı eğitim modelini önerir. Bu model, öğretmen ve öğrenciyi birlikte öğrenen, bilgi üreten ve toplumsal yapıları sorgulayan eşit aktörler olarak görür. Bu yaklaşımla, ezilenler kendi ezilmelerine neden olan problemin farkına varırlar. Problem tanımlayıcı

(problematize edilmiş) modelin özellikleri şunlardır: (Gadotti, 1994)

- Eleştirel Bilinç: Öğrenciler, toplumsal yapıları sorgulayan ve dönüştüren bireyler haline gelir.
- Diyalog Temelli Eğitim: Öğretmen ve öğrenci arasında karşılıklı bir öğrenme süreci vardır.
- Yaşam Deneyimlerinden Öğrenme: Eğitim, öğrencilerin yaşam bağlarından hareketle gerçekleşir (Freire, 2021b).

Eleştirel Bilinç (Conscientização)

Paulo Freire'nin pedagojisinin merkezinde, bireylerin toplumsal yapıların farkına varmasını sağlayan eleştirel bilinç (conscientização) yer alır. Freire (2023), eleştirel bilinci bireylerin, yaşadıkları toplumsal, politik ve ekonomik baskıları eleştirel bir gözle analiz etmeleri ve bu yapıların dönüştürülebileceğini fark etmeleri olarak tanımlar. Eleştirel bilinç, bireylerin içinde buldukları durumu yalnızca kabul etmek yerine, bu durumu sorgulayıp değiştirmek için harekete geçmesini sağlayan bir süreçtir. Freire'ye göre bu farkındalık, bireylerin dünyayı yeniden inşa etme ve bu inşa sürecinde kendilerini de yeniden yaratma kapasitesini temsil eder. Bu bilinç düzeyi, bireylerin kendilerini yalnızca bir mağdur olarak değil, toplumsal değişimin öznesi olarak görmelerine olanak tanır (Freire, 2023; Freire ve Macedo, 1998).

Freire'ye göre, eleştirel bilinç bir anda kazanılan bir aydınlanma değil, bireylerin eğitim yoluyla toplumsal yapıların derinliklerini anlamalarını sağlayan sürekli bir farkındalık çabasıdır. Bu farkındalık, bireyin toplumsal bağlamını analiz etmesini ve toplumsal rollerini yeniden değerlendirmesini gerektirir (Vittoria, 2017). Ayrıca, eleştirel bilinç bireylerin yalnızca bireysel dönüşümünü değil, toplumsal yapıların da

dönüştürülmesini hedefler. Bu sürecin önemli bir amacı, Freire'nin "sessizlik kültürü" olarak tanımladığı edilgenliği kırmaktır.

Freire, bireylerin sorgulayıcı doğaları sayesinde bu sessizlik kültürünün dayattığı çelişkileri fark edebileceğini ve özgürleşmek için harekete geçebileceğine vurgu yapar. Ona göre, özgürleşme, dışarıdan sunulan bir hediye değil, bireylerin kendi mücadeleleri sonucunda elde ettikleri bir kazanımdır. (Freire, 2023). Bu bağlamda, eleştirel bilinç, bireylerin toplumsal, politik ve ekonomik baskıları eleştirel bir gözle inceleyerek, baskılara karşı koyma kapasitesine sahip olduklarını anlamalarını sağlar. Eğitim, bireylere bu bilinç düzeyini kazandırarak, onları ezilen pozisyonlarından çıkaracak ve eşitsiz yapıları dönüştürme yolunda harekete geçirecek bir araç haline gelmelidir. Böylece, eğitim, bireylerin toplumsal yapıları eleştirel bir bakış açısıyla sorgulamalarını ve dönüştürmelerini mümkün kılar (Freire, 2023; Vittoria, 2017).

Diyalog

"Diyalog olmadan, gerçek bir insanlaşma süreci gerçekleşemez" (Freire, 2023).

Diyalog, insanlaşma ve özgürleşme sürecinin temel taşı olarak görülür. Diyalog, bireylerin birlikte anlam ürettikleri, dünyayı adlandırdıkları ve bu süreçte hem kendilerini hem de toplumu dönüştürdükleri bir praksis biçimidir. Freire'ye göre, diyalog yalnızca bir iletişim aracı değil, eleştirel bilinç geliştiren ve bireyleri pasif alıcılar olmaktan çıkararak aktif katılımcılar haline getiren bir süreçtir. Bu bağlamda, diyalog, tahakkümden özgürlüğe doğru bir hareketin aracı olarak işlev görür (Mayo, 2011).

Freire, diyalogsuz bir eğitimi "bankacı eğitim modeli" olarak eleştirir. Bankacı eğitim, öğrenciyi pasif bir bilgi alıcısı olarak görür ve bilgiyi öğretmenin otoritesinden öğrencinin

zihnine bir “mevduat” gibi aktarır. Bu model, bireylerin eleştirel düşünme ve dünyayı dönüştürme kapasitelerini zayıflatır. Diyalog ise bu yaklaşımı tersine çevirerek eğitimi dinamik, özgürleştirici ve dönüştürücü bir praksis haline getirir (Gadotti, 1994).

Paulo Freire'nin diyalog anlayışı, sevgi, inanç ve alçakgönüllülüğe dayalı yatay ilişkilerle biçimlenir. Diyalog, bireylerin birbirini eşit derecede değerli gördüğü bir süreç olarak insanlaşmayı destekler (Freire, 2023). Bu süreç, taraflar arasında güvenle temellendirilir ve yalnızca sözlerle değil, somut eylemlerle güçlendirilir. Freire, diyalogun ancak karşılıklı güven ve eleştirel düşünceye dayandığında özgürleştirici olabileceğini vurgular. Aksi takdirde manipülasyon riski taşır (Freire, 2019b).

Praksis

Paulo Freire'nin pedagojisi, diyalog ile praksis arasında ayrılmaz bir bağ kurar. Praksis, bireylerin eleştirel bilinç kazanmalarıyla başlayan ve bu farkındalığın toplumsal dönüşümü hedefleyen eylemlerle birleştiği dinamik bir süreçtir (Freire, 2023). Freire'ye göre praksis, “düşünmeden eylem kördür, eylemsiz düşünce ise boş bir hayaldir” anlayışına dayanır. Bu kavram, düşünme ve eylemin diyalektik bir ilişki içinde olduğu bir özgürleşme pratiğini ifade eder.

Eleştirel pedagojide praksis, yalnızca bireylerin dünyayı anlamlandırmasını değil, aynı zamanda bu anlayış doğrultusunda dünyayı değiştirme cesareti ve kararlılığını geliştirmesini sağlar (Mayo, 2011). Bu süreç, ezilenlerin edilgenlikten kurtulup aktif birer özne haline gelmelerini mümkün kılar. Freire, praksisin bireyleri toplumsal adaletsizliklere karşı harekete geçiren bir özgürleşme aracı olduğunu vurgular. Praksis olmadan, bilinçlenme soyut bir kavram olarak kalır ve toplumsal değişime yol açamaz (Gadotti, 1994). Bu nedenle, eleştirel pedagojide praksis, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde, özgürleşme ve

dönüşümün temel dayanağıdır. Eğitim, ancak praksis yoluyla, bireylerin dünyayı sorgulama ve dönüştürme yeteneklerini geliştiren gerçek bir özgürleşme pratiği haline gelir (Freire, 2019b; Vittoria, 2017).

Eleştirel pedagojide bilinçlenme ve praksis, diyalogun ayrılmaz bileşenleridir. Bilinçlenme, bireylerin toplumsal yapıların farkına varmasını ve bu bağlamı sorgulamasını ifade ederken, praksis bu farkındalığın eyleme dönüşerek toplumsal değişim yaratmasını sağlar (Freire ve Macedo, 1998). Freire, eğitimi yalnızca bilgi edinme süreci olarak değil, bireylerin hem bireysel hem de toplumsal dönüşüm yaşadığı bir praksis alanı olarak tanımlar (Vittoria, 2017). Bu bağlamda, umut ve dönüşüm eğitimin temel hedefi haline gelir.

2.6. Eleştirel Okuryazarlık: Freire'nin Okuryazarlık Anlayışı

Paulo Freire'ye göre, okuryazarlık yalnızca harf veya kelime öğrenme becerisi değildir; bireyin kendini, toplumsal, ekonomik ve politik bağlamını sorgulama, dönüştürme ve özgürleşme yolunda bir araçtır. Freire bu süreci, “dünyayı okumak” olarak tanımlamış ve okuma yazma öğrenmenin bireyin yaşam bağlamına müdahale ederek eleştirel bilince ulaşmasına katkı sağladığını vurgulamıştır (Freire ve Macedo, 1998). Freire'ye göre, okuryazarlık bireylerin yalnızca dilsel bir beceri edinmesini değil, kendi dünyalarını anlamlandırma ve dönüştürme kapasitelerini geliştirmesini sağlar. Bu bağlamda, okuryazarlık, toplumsal değişim için praksis sürecinin temel taşlarından biridir (Freire, 2021b).

2.7. Üretken/Doğurgan (Jeneratif) Sözcükler ve Kültür Çevreleri

Freire'nin okuryazarlık eğitimi için geliştirdiği program, eğitimde eleştirel pedagojinin uygulanabilir bir örneğini sunarak dikkat çeker. Bu program, Freire'nin Recife'de Halk Kültürü

Hareketi'nin Yetişkin Eğitimi Projesi'nin koordinatörü olarak çalıştığı dönemde geliştirilmiştir. Freire, geleneksel alfabe ve okuma kitaplarının bireylerin somut yaşam gerçekliklerinden kopuk olduğu için öğrenme sürecini mekanik ve tekdüze bir hale getirdiğini savunur. Buna karşın, bireyin yaşadığı çevreden seçilen jeneratif kelimeler, öğrenme sürecini daha dinamik ve anlamlı hale getirir. Bu yöntem, bireylerin dünyayla olan bağı güçlendirerek toplumsal dönüşümün öznesi olmalarını sağlayan bir köprü işlevi görür (Freire, 2019a).

Freire'nin okuryazarlık etkinlikleri, bireylerin “asgari dağarcık evreni” olarak adlandırdığı bir alanın araştırılmasını gerektirir. Bu evren üzerinde yapılan çalışma ile okuryazarlık programına dahil edilecek kelimeler seçilir. Özellikle fonemik olarak zengin olan yaklaşık on yedi kelime, sahip oldukları fonetik güçlükler göre sıralanır. Geleneksel okuryazarlık yöntemlerinin bireyleri edilgen bilgi alıcılarına indirgediğini savunan Freire, öğrenme sürecinin bireylerin yaşam gerçekliklerinden ve günlük deneyimlerinden yola çıkması gerektiğini ifade eder. Bu yöntem, öğrenmeyi anlamlı ve dönüştürücü bir süreç haline getirir.

Freire, bu durumu şu sözlerle açıklamıştır (Freire, 2021a):

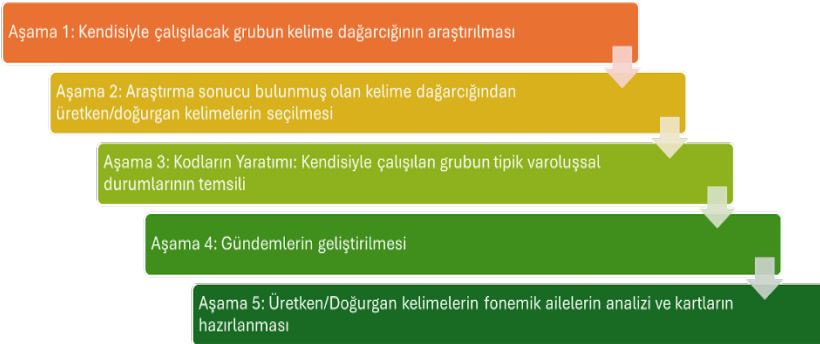
“Kültürün demokratikleşmesine giriş oluşturacak bir okuryazarlık programı istedik; insanların sabırlı alıcıları değil, öznelere olduğu bir program; yaratıcı edimleri ortaya çıkarmaya muktedir olduğu için kendisi de bir yaratım edimi olan bir program; içinde arayışı ve keşfi karakterize eden özellikleri, sabırsızlığı ve canlılığı geliştirdikleri bir program.”

Freire'nin programında “okul” ya da “sınıf” gibi edilgen yapılar yerine “kültür çevresi”, “öğretmen” yerine “koordinatör”, “ders” yerine “dialog”, “ders izlencesi” yerine ise “öğrenme birimlerine deşifre edilen karmaşık programlar” kavramları kullanılır. Freire, eğitim materyallerinin bireylerin somut

gerçekliklerine ve toplumsal bağlamlarına uygun olarak biçimlendirilmesi gerektiğini vurgular. Bu nedenle jeneratif, yani “doğurgan” ya da “üretici” olarak adlandırılan kelimeler, bireylerin kendi dünyalarını anlamlandırılmalarına ve eleştirel bir bilinç geliştirmelerine olanak tanır. Bu kelimeler, bireylerin ait olduğu “kelime dağarcığı evreni”nden seçilir ve bireyin toplumsal gerçeklikleriyle olan ilişkisine göre belirlenir (Freire, 2021a).

Şekil 10’de Freire'nin pedagojik yaklaşımında, okuma-yazma süreci, bireylerin yaşam gerçekliklerinden yola çıkılarak aşamalı bir şekilde yapılandırılır. Buradaki temel vurgu, bireylerin günlük yaşam gerçekliklerini merkeze alarak öğrenme sürecini hem üretim hem de öğretim aracı haline getirmektir. İlk olarak, grubun günlük yaşamına anlamlı gelen sözcükler araştırılır ve içlerinden, fonetik zenginliği ve toplumsal bağlamı güçlü, üretken kelimeler seçilir. Bu kelimeler, bireylerin tanıdık varoluşsal durumlarını temsil eden kodlara dönüştürülür. Kodlar, grup tartışmalarında toplumsal farkındalık ve eleştirel bilinç geliştirmek için araç olarak kullanılır. Son aşamada, seçilen kelimeler fonetik bileşenlerine ayrılarak analiz edilir ve kartlar hazırlanır, böylece bireyler hem yazım hem de anlam bakımından kelimeleri keşfeder (Freire, 2021a).

Şekil 10. Üretken sözcüklerin çıkış aşamaları

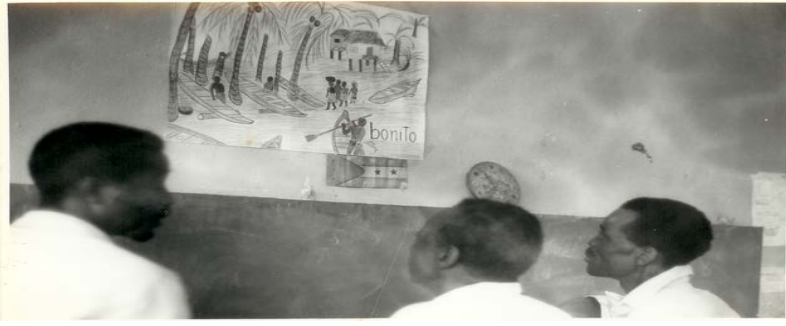
Süreç, bireyin yaşam bağlamına uygun üretici/doğurgan bir kelimenin görsel ve sözel olarak sunulmasıyla başlar. Görseller sunulurken bir poster, resim veya epidiyoskop (bir tür projeksiyon makinesi) kullanılır (Gadotti, 1994). Şekil 13’de eğitim süresince kültür çevreleri/çemberleri olarak adlandırılan tartışma gruplarında (yaklaşık 25 kişi), bir koordinatör rehberliğinde bireylerin toplumsal ve kültürel bağlarından elde edilen somut gerçeklik içeren örnek bir durum temsili (resim) tartışılır. Diyalog temelli bu çemberler, bireylerin kendi gerçeklikleriyle ilgili farkındalık geliştirmelerini ve grup içinde eleştirel düşünmeyi öğrenmelerini sağlar. Daha sonra tartışılan sözcük ile nesne arasındaki anlamsal bağ (semantik) bağ kurulur. Sonra sözcük hecelerine ayrılır; bunlar algılandığı zaman, ses ailelerini gösteren kart gösterilir. Bu keşif kartını kullanarak grup üyeleri, heceleri birleştirme yoluyla yeni sözcükler biçim verme yolunu keşfederler. Sonuç olarak, katılımcılar bir yandan da kendi tümcelerini yapmaya, yazmaya ve okumaya başlamaya başlarlar (Şekil 11).

Şekil 11. Kenya'daki göçebelerin kültür çemberi

Kaynak: Acervo Educador Paulo Freire

Şekil 12. São Tome ve Príncipe'nin balıkçıların üretken sözcükleri tartışması

Kaynak: Acervo Educador Paulo Freire.

Freire'nin 1960'larda Brasilia'da yürüttüğü eğitim deneyimlerinde ilk üretici sözcük tijolo(tuğla) sözcüğünü seçmesi anlamsız değildir. Bu sözcük o dönemde Brasilia'nın inşa halinde bir şehir olması nedeniyle okurların anlamasını kolaylaştırmak için seçilmiştir. Burada amaç, öğrencilerin bu sözcükleri pasif/ edilgen bir pozisyonda sözcüğe yabancı kalmamaları, aksine kendilerinden ortaya çıkan, kendilerine yabancı olmayan o sözcükleri çok daha rahat bir şekilde sahiplenmeleri ve dönüştürmeleridir. Bu süreç, eğitimin teoriden pratiğe, soyut olandan somut olana, daha işlevsel ve etkili bir hale gelmesini sağlar. "Tijolo", sadece bir inşaat malzemesi değil, aynı zamanda işçilerin emeği, üretim süreçleri ve toplumsal bağlarıyla olan ilişkilerini anlamalarını sağlayan bir sembol haline gelmiştir. Nihayetinde "üretken sözcükler", öğreticinin özel mülkü olmaktan çıkar; diyalog ve tartışma yoluyla, grup tarafından dönüştürülüp ortaklaşa sahiplenilir. Bu sayede eğitim, soyut teorilerden çıkıp, öğrencilerin kendi yaşam pratiklerinde kullanabileceği, işlevsel bir hale gelir. Bu da öğrencilere toplumsal gerçekliklerini yeniden düşünme, değişim yaratma ve özgürleşme gücü kazandırır (Mayo, 2011).

Freire (2019a) eserinde benzer şekilde "favela" (gecekondu mahallesi) ve "trabalho" (emek/çalışma) gibi

kelimeler; yine kırsaldaki tarım işçileri için “arado” (saban), “terreno(toprak), “enxada”(çapa) üretken kelimelerinin seçimi, katılımcıların hem yaşam gerçekliklerini hem de toplumsal yapıdaki rollerini keşfetmelerini sağlamıştır. Freire’ye göre, bu kelimeler sadece öğrenmenin bir parçası değil, aynı zamanda bireylerin kendi bağlamlarını yeniden yorumlamaları için birer araçtır. Benzer bir üretken sözcük örneği plan, “salário” (ücret) kelimesi, bireylerin ekonomik koşulları ve emek süreçleriyle ilişkilerini sorgulamalarına olanak tanırken; “bicicleta” (bisiklet) gibi kelimeler ise günlük yaşamda pratik anlam taşıyan bir gerçekliği ifade eder. Bu yaklaşım, bireylerin kelimelerle sadece dilsel- semantik bir bağ kurmalarını değil, aynı zamanda kendi toplumsal gerçekliklerini anlamlandırmalarını hedefler (Freire, 2019a).

Brezilya’daki uygulama örneklerinde, Freire’nin yöntemiyle bir kültür çemberine katılan bireylerin, yaklaşık 30-40 saatlik (6-8 hafta) bir süreç sonunda yazı yazabilir hale geldikleri rapor edilmiştir. Ayrıca, okuma yazma bilmeyen bireylerin bu yöntemle %80 oranında başarılı olduğu belirtilmiştir. Bu yaklaşım hem bireysel hem de toplumsal düzeyde son derece etkili ve verimli bir yöntem olarak değerlendirilmiştir (Gadotti, 1994).

2.8. Eleştirel Pedagoji ve Öğretmenin Rolü

Freire’nin pedagojisi, öğretmenin rolünü dönüştürücü bir çerçevede yeniden tanımlar. Öğretmen, yalnızca bilgi aktaran bir figür değil; öğrencilerle birlikte eleştirel bilinç oluşturma sürecinde rehberlik eden ve toplumsal yapıları dönüştüren bir kültürel aktör olarak konumlanır. Freire’nin, “Öğretmek bilgi aktarmak değildir; bilginin üretimi ve inşası için imkân yaratmaktır” ifadesi, öğretmenin rolünü dönüştürücü bir bakış açısıyla yeniden tanımlar (Freire, 2019b). Öğretmenin en temel sorumluluğu, öğrencilerin somut durumlarını analiz ederek,

onlara kendi öğrenme araçlarını geliştirebilecekleri bir ortam yaratmaktır. Ancak bu süreç, öğretmen ve öğrenci arasında sürekli bir diyalog ve karşılıklı etkileşimle şekillenir; çünkü öğrenme, her iki tarafın da aktif bir şekilde bilgi üretimine katıldığı bir süreçtir. Freire'nin ifadesiyle, "Kimse kimseye bir şey öğretmediği gibi kimse de kendi kendine öğrenmez. İnsanlar birbirine öğretir ve buna da dünya aracılık eder" (Freire, 2023)

Bunun yanında, Freire, öğretmenin rolünü paternalist bir koruyuculuk anlayışına indirgemeye karşı çıkar. Öğretmen, öğrencileri üzerinde bir otorite kurmaktan ziyade, onları öğrenme sürecine aktif olarak katılmaya teşvik eden bir rehber olmalıdır. Bu, geleneksel "bakıcı" ya da "otoriter figür" anlayışını reddeden ve diyalogla örülü bir öğretmen-öğrenci ilişkisini öneren bir yaklaşımdır. Öğretmenin "anaç ebeveyn" rolüne indirgenmesi, öğretmenlerin mücadele etme kapasitesini zayıflatır ve onları pasifize eder. Bu tür bir anlayışın, öğretmeni toplumdaki ideolojik mücadelelerden soyutlayan bir politik tuzak olduğuna dikkat çeker (Freire, 2019a).

Paulo Freire'ye göre öğretmenlik, derin bir etik, pedagojik ve entelektüel sorumluluk gerektiren bir meslektir. Bu bağlamda, Freire, öğretmenliğin yetersiz ve sorumsuz bir şekilde yapılmasının öğrenciler üzerinde yıkıcı etkiler yaratabileceğini ifade eder. Öğretmenin görevini onurlu ve bilinçli bir şekilde sahiplenmesi, öğrencilerin gelişimine katkıda bulunmak adına kritik bir öneme sahiptir. Bu, öğretmenin yalnızca mesleki yeterlilikleriyle değil, aynı zamanda etik sorumlulukları ve nitelikleri ile ilişkilidir. Freire (2019a; 2021b)'ye göre bir öğretmenin sahip olması gereken temel nitelikler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Cesaret: Freire, öğretmenin korkularını inkâr etmeden, bu korkuları analiz ederek ve onlarla yüzleşerek hareket etmesi gerektiğini belirtir. Cesaret hem öğrencilerle hem

de sistemle yüzleşirken adil bir duruş sergilemek için vazgeçilmezdir.

- Hoşgörü ve Tevazu:Hoşgörü, farklılıklara saygı duymayı, onlardan öğrenmeyi ve birlikte yaşamayı içerir. Freire, hoşgörünün tahammülden ibaret olmadığını, bunun ötesinde demokratik bir yaşam pratiği olduğunu savunur. Tevazu ise öğretmenin, kendi hatalarını ve kusurlarını kabul ederek hem kendisiyle hem de öğrencileriyle samimi bir ilişki kurmasını sağlar.
- Adalet ve Tarafsızlık: Öğretmen, öğrencileri arasında adaletli bir tutum sergileyerek hiçbir öğrencinin haklarını ihmal etmemelidir. Adalet, öğretmenin bir eğitim ortamında güvenilirliğini pekiştirir.
- Öz Güven ve Bilimsel Dayanıklılık:Öz güven, öğretmenin bilimsel yetkinlik ve etik değerlerle hareket etmesini sağlar. Kararsızlık, eğitim ortamında öz güven eksikliğini yansıtır ve bu durum öğrencilerin gelişimini olumsuz etkileyebilir.
- Kararlılık: Öğretmen, karar alma yeteneğiyle öğrencilerine örnek olmalı ve onların bu beceriyi geliştirmelerine rehberlik etmelidir. Kararsızlık, mesleki yetersizlik olarak algılanabilir ve öğretmenin otoritesini zayıflatır.
- Sabır ve Sabırsızlık Dengesi:Sabır, öğretmenin öğrencilerin bireysel gelişim süreçlerine saygı göstermesini sağlarken; sabırsızlık, öğrencilerin potansiyellerini hızla ortaya çıkarma çabasında denge unsuru olarak görülmelidir.
- Yaşam Sevinci ve Umut: Freire, öğretmenin yaşama tutkuyla bağlı olmasının öğrencileri olumlu yönde etkilediğini savunur. Yaşam sevinci ve umut, bir eğitimci

için vazgeçilmezdir. Öğretmen, öğrencilerin potansiyeline inanmalı ve geleceğin olumlu değişimlere açık olduğunu gösterebilmelidir. Umut, eğitimi canlı tutan ve öğrencileri motive eden güçlü bir araçtır.

- Demokratik Tutum: Öğretmen, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek ve onları aktif katılımcılar haline getirmek için demokratik bir sınıf ortamı yaratmalıdır. Demokratik tutum, eğitimin temel değerlerinden biridir.
- Otorite ve Özgürlük Dengesi: Freire, öğretmenin ne otoriter bir figür ne de tamamen serbest bir rehber olmaması gerektiğini belirtir. Öğretmen, otoriteyi öğrencilerin gelişimini destekleyecek şekilde kullanılmalı ve özgürlükçü bir yaklaşımı benimsemelidir. Bu denge, öğrencilerde sorumluluk bilinci yaratır.
- Etik ve Tutarlılık: Öğretmenler, mesleki ve kişisel yaşamlarında etik ilkelere bağlı kalmalı ve öğrencilerine örnek oluşturacak şekilde tutarlı davranışlar sergilemelidir. Söz ve eylem birliği, öğrencilerle güven temelli bir ilişki kurulmasını sağlar ve öğretmenin inandırıcılığını artırır.

3. SONUÇ

Paulo Freire'nin kuramsallaştırdığı eleştirel pedagoji, eğitimin asla nötr bir eylem olamayacağı gerçeğinden hareketle, geleneksel eğitim paradigmalarının tüm ezberlerini bozmuştur. Bu bölüm boyunca incelenen yapı taşları göstermektedir ki; "bankacı eğitim modeli" yalnızca sınıfları değil, toplumun bütününe yayılan tahakküm ilişkilerini besleyen ideolojik bir aygıttır. İnsanı içi doldurulacak bir nesneye indirgeyen bu statükocu yaklaşıma karşı Freire'nin önerdiği diyalojik ve

problem tanımlayıcı eğitim, bireye kaybettiği özne olma vasfını yeniden kazandırma mücadelesidir.

Freireci eleştirel pedagojinin temel ilkeleri olan diyalog, bilinçlenme ve praxis; birbirini tamamlayan bütüncül bir yapıyı oluşturur. Diyalog olmadan sınıflardaki otoriter dikey hiyerarşiyi yıkmak; bilinçlenme olmadan toplumsal gerçekliğin arkasındaki gizli tahakküm mekanizmalarını fark etmek; eylem ve yansıtmayı barındıran praxis olmadan da bu gerçekliği dönüştürmek mümkün değildir. Dolayısıyla Freire'nin ilkeleri, eğitimcilere ve öğrencilere sadece yeni bir metodoloji değil, dünyaya ve insana bakışta köklü bir epistemolojik kopuş ve etik bir sorumluluk yüklemektedir.

Sonuç olarak, günümüzün küreselleşen ve giderek daha fazla piyasa dinamiklerine teslim olan eğitim sistemlerinde, öğrencilerin birer "müşteri" ya da "istiflenecek veri deposu" olarak görülme eğilimi, Freire'nin eleştirilerini her zamankinden daha haklı ve güncel kılmaktadır. Freireci eleştirel pedagojinin yapı taşları, günümüz eğitim mekanizmalarının ürettiği yabancılaşmaya karşı durabilmek adına hâlâ en güçlü teorik ve pratik zemini sunmaktadır. Eğitimi bir boyun eğdirme aracı olmaktan çıkarıp bir özgürleşme pratiğine dönüştürmenin yolu; bankacı modelin sessizlik kültürünü yırtmaktan ve sınıfları diyalogla, umutla, eleştirel akılla yeniden inşa etmekten geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Acervo Educador Paulo Freire (2026) Erişim Tarihi: 26.05.2026
<https://acervo.paulofreire.org/home>
- Darder, A. (2017). *Reinventing Paulo Freire: A Pedagogy of Love* (1st ed.). Routledge.
- Fischman, G. E., & McLaren, P. (2000). Schooling for democracy: Toward a critical utopianism. *Contemporary Sociology*, 29(1), 168-179.
- Freire, P. (2018). The banking concept of education. In *Thinking about schools* (pp. 179-192). Routledge.
- Freire, P. (2019a). *Kültür işçileri olarak öğretmenler: Öğretmeye cesaret edenlere mektuplar* (Sümer, Ç. Çev.). Yordam Kitap.
- Freire, P. (2019b). *Özgürlüğün pedagojisi: Etik, demokrasi ve medeni cesaret* (Kurt Gevinç G. Çev.) Yordam Kitap.
- Freire, P. (2021a). *Eleştirel bilinç için eğitim* (Hattatoğlu, D. Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P. (2021b). *Umudun Pedagojisi: Ezilenlerin Pedagojisi'ni Yeniden Yaşamak* (Sümer, Ç. Çev.). Yordam Kitap.
- Freire, P. (2023). *Ezilenlerin Pedagojisi* (Hattatoğlu, D. ve Özbek, E. Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Freire, P., Macedo, D. P. (1998). *Okuryazarlık: Sözcükleri ve dünyayı okuma* (Ayhan, S. Çev.) İmge Kitabevi.
- Gadotti, M. (1994). *Reading Paulo Freire: His Life and Work*. Albany: State University of New York Press.
- Giroux, H. A. (1988). *Teachers as intellectuals: Toward a critical pedagogy of learning*. Bergin & Garvey Publishers.

Mayo, P. (2011). zgürleştiren praksis: Paulo Freire'nin Radikal eğitim ve politika mirası (Aksoy, H. H., Aksoy, N. ev.) Dipnot Yayınları.

Vittoria, P. (2017). Paulo Freire- Diyalogun Pedagojisine Giden Yol (Tezgiden akak, S. & akak, S. ev.) Kalkedon Yayınları

YETİŞKİN EĞİTİMİ ALANINDA
AKADEMİK TARTIŐMALAR

yaz
yayınları

YAZ Yayınları
M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar / AFYONKARAHİSAR
Tel : (0 531) 880 92 99
yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com